Gabriela Pană Dindelegan

ÎNȚELEPT ŞI MORT
– PARTICIPII CU ISTORIE CONVERGENTĂ –

1. DATELE PROBLEMEI ŞI SCOPUL ARTICOLULUI

Româna, ca şi multe alte limbi, nu diferențiază formal participiile verbale de cele adjectivale. Numai sintaxa le poate diferenția[1]; vezi diferențe de comportament sintactic între (1a-b), unde participiul are comportament verbal, şi (1c-d), unde are comportament adjectival. Uneori, în aceeaşi utilizare, natura adjectivală şi cea verbală coexistă (1e).

(1) a. El a **apreciat** rezultatele voastre. [+formant în structura perfectului compus]
b. El este **apreciat** de colegi. [+pasiv]
c. Ea este **foarte interesată** de fizică. [+gradare]
d. Premiul s-a oferit studentei **celei mai interesate** de fizică [+gradare]
e. Asta este cartea **cea mai apreciată** de tineri. [+pasiv, +gradare][2]

Şi, totuşi, există două verbe care, în trecerea de la latină la română, şi-au diferențiat formal cele două participii (verbele *a înțelege* şi a *muri*):

● *înțeles* (participiu verbal – intră în componența formelor verbale compuse: *am înțeles, aş fi înțeles, să fi înțeles, voi fi înțeles*) vs *înțelept* (participiu care a pierdut legătura cu verbul, ajungând să fie utilizat numai ca adjectiv: *persoană înțeleaptă*);

● *murit* (participiu verbal – intră în componența formelor verbale compuse: *a murit, ar fi murit, să fi murit, va fi murit*) vs *mort* (participiu care a pierdut legătura cu verbul; este folosit numai ca adjectiv: *cal mort, speranțe moarte*).

Scopul acestui articol este să analizeze şi să compare istoria participiilor celor două verbe, insistând asupra situației pe care corpusul de texte din secolul al XVI-lea o înregistrează.

[1] Vezi şi GALR I: 504–508; GBLR: 291.

[2] Exceptând participiul invariabil din componența formelor verbale compuse (1a), în celelalte ocurențe, participiul este variabil, primind, prin acord, forme de gen şi de număr; acordul este o trăsătură care apare în ambele tipuri de utilizări (verbale şi adjectivale). În acest sens se spune că participiul românesc este o categorie mixtă (GR, sub tipar).

LR, LXI, nr. 3, p. 312–320, Bucureşti, 2012

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

2. ETIMOLOGIA ŞI ISTORIA FORMELOR

În cazul ambelor verbe, româna a moştenit din latină atât forma verbală, cât şi forma participială:

înțelege, verb de conj. a 3-a, < lat. *intelligo, -ĕre*, verb moştenit numai în două limbi romanice, română şi retoromană (Sala, 1988: 601, Sala, 1998: 52);

înțelept < lat *intellectus, -a,* participiul lui *intelligo, -ĕre,* neatestat în latineşte ca adjectiv (DA: 785, Ciorănescu, 2002: 428);

muri, verb de conj. a 4-a, < lat. **mŏrīre*, formă analogică corespunzătoare lat. clasic *mŏrĭor, mŏri, mortŭus sum* (Puşcariu: 1107, CADE: 1174, REW: 5681, *apud* Ciorănescu, 2002: 530); verbul de conj. a 4-a este panromanic, prezent în nouă limbi romanice (it. *morire,* prov., cat., sp. *morir,* fr. *mourir,* arom. *mor, murire,* mgl. *mor, muriri,* istr. *mor*; vezi Sala, 1988: 607, Sala 1998: 54; Ciorănescu, 2002: 530);

mort **<** lat. *mortuus, -a,* formă moştenită în şapte limbi romanice (it., port. *morto,* prov., fr., cat. *mort,* sp. *muerto*) – lipseşte din sardă şi din occitană (Sala, 1988: 607; Ciorănescu, 2002: 522).

Odată moştenite în română, cele două verbe s-au comportat după modelul flexiunii româneşti, funcționând cu o paradigmă completă. Ca atare, şi-au creat şi participii regulate (*înțeles* şi *murit*), care, ca majoritatea participiilor româneşti, cunosc utilizări verbale şi adjectivale. Participiile nou-create ajung să se diferențieze de participiile adjectivale primare: *înțeles* vs *înțelept, murit* vs *mort.*

3. SITUAȚIA DIN SECOLUL AL XVI-LEA

Participiile celor două verbe se creează analogic (în cazul lui *a muri*, verb de conj. a 4-a, se creează regulat, după modelul verbelor cu infinitiv în *-i: citi – citit*; în cazul lui *a înțelege*, de conjugarea a 3-a, forma analogică este oscilantă, variind între o formă de participiu „tare", cu accentul pe radical (*înțeles*) şi una de participiu „slab", cu accentul pe sufix (*înțelegut*). În secolul al XVI-lea, sunt înregistrate ambele tipuri de participii, tare (*am înțeles*) şi slab (*am înțelegut*), iar, corespunzător, la perfect simplu şi mai-mult-ca-perfect., apar forme încorporând ambele teme (3sg. *înțelease* vs 3 sg. *înțelegu, înțeleguse*). În cazul lui *a muri,* verb de conjugarea a 4-a, se înregistrează o singură temă pentru perfectul verbului (vezi *murit, muri, murise*).

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

3.1. UTILIZĂRILE FORMELOR PARTICIPIALE ALE VERBULUI *A ÎNȚELEGE*

În secolul al XVI-lea, apar, simultan, trei forme participiale, două „legate" flexionar de verbul *a înțelege*, iar una cu „legătură" etimologică, forme prezente în următoarele ipostaze gramaticale:

● **„înțelept" apare:**

– ca adjectiv variabil, în combinație cu un copulativ (2a-g), ocurent şi în vecinătatea mărcilor de gradare (2d); vezi şi Coresi, T, 13, 19, 22, 54, 148, 156;

– ca bază în structura unor derivate sufixale postadjectivale: substantivele *înțelepție* < adj. *înțelept* (3a-b) şi *neînțelepție* (3c), precum şi verbele *a înțelepți / a înțelepța* < adj *înțelept* ((3d); vezi şi CC_2, 93[19]:

(2) a. „Eu spui domnietale, iară domniia-ta eşti **înțelept** şi aceaste cuvinte să ții domniia-ta la tine", DÎR, I
b. „multu **eşti înțeleptu**", DÎR, XXXII
c. „că Pătru vodă iaste domnu şi om creştin, bun, direptu, neprepus, dumnedzeiescu, cu omenie, **înțeleptu** şi, prentr-aceaea, cade-i-să să aibi cinste", DÎR, LXXXIX
d. „că te ştiu că eşti **mai înțeleptu** de toți iudeii", CV, 37[11-12]
e. „după aceaia arată-se muiarea, că **înțeleaptă** era şi cu chipŭ", Coresi, CC_2, 158[18] (vezi şi CC_2, 85[20-21], 137[21])
f. „smericiunea ceaia **înțeleaptă** pentru Hristosŭ", CC_2, 92[6]
g. „Când va fi omul puțin greşit şi va fi **înțelept** să-i dai bună învățătură [...]. Iară de va fi păcătos şi cu puțină minte, să-i dai puțină învățătură", Coresi, *Pravila,* în *Texte,* 219

(3) a. „Întru minte să ne venimŭ şi cu **înțelepțiia** să ne trezvimŭ", CC_2, 134[5]
b. „cu bună **înțelepție** şi cu cucerire şi cu credință curată", CC_2, 137[10]
c. „multă **neînțelepție** iaste", CC_2, 509[35]
d. „şi cumŭ scârba **înțelepți** pre elŭ", CC_2, 367[29].

● **„înțeles" apare:**

– ca participiu invariabil în structura perfectului compus (4a-f);

– ca adjectiv variabil, prezent şi în formă negativă (5);

– ca supin substantivizat (6a-d); vezi şi Coresi, T, 98, 114, 229;

– ca temă participială în componența perfectului simplu şi a mai-mult-ca-perfectului (7).

(4) a. „*I pa(k)* spui domnietale ca mai marele miu de ce **am înțeles** şi eu", DÎR, I
b. „noi de toate bine pre rând **am înțeles**", DÎR, XXXI
c. „**Înțeles-au** aceasta dom<nul> nostru, împăratul", DÎR, XXXVI

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

d. „măcar c-**au înțeles** măriia lui că Mihaiu voievod totu venitul şi prada au luat la sine”, DÎR, XXXVI
e. „N-ați priceputu, nic**ĕți înțelesu**?”, Coresi, T, 86[r]

(5) „Iară celora amu ce le e cugetulŭ **neînțelesŭ**”, CC_2, 369[29]

(6) a. „ca să fie mai lesne **spre înțelesŭ** şi cătră cetitŭ”, CC_2, 6
b. „că pentru î**nțelesul** tainei pre elŭ l-ară urî”, CC_2, 356[22]
c. „Că păgânii nici proroci avea, nici **înțelesulŭ** lu Dumnezeu”, CC_2, 457[22]
d. „împotriva adevărului şi **înțelesului**”, CC_2, 528[18]

(7) *înțeleşŭ,* 1sg. o apariție, *înțelease,* 12 apariții, *înțeleaserâ,* 16 apariții (în Coresi, T);
înțeleşŭ, pf.s. 1 sg. (CC_2, 383, 390), *înțeleasemŭ,* pf.s. 1pl. (CC_2, 548) + 28 de ocurențe *înțelĕse, înțelĕserâ* (în CC_2)

● **„înțelegut” apare:**
– ca participiu invariabil în structura perfectului compus (8a-b)
– ca adjectiv variabil, în relație cu un copulativ (9a-b) sau ca modificator al numelui (9c)
– ca supin substantivizat, purtător de articol enclitic (10a-b)
– ca temă comună în componența perfectului simplu (11)

(8) a. „Şi ne rugăm dumilor-voastre, că **am înțelegut** că ceareți du<mi>le-voastre vamă de pre acei boi”, DÎR, XCVII, Suceava [1593-1597])
b. „noi amŭ **înțelegutŭ**”, CC_2, 62[28]

(9) a. „ce câtŭ amu de multe în toate chipuri înțelegături fi-vorŭ şi multe **înțelegute** sântŭ”, CC_2, 264[3]
b. „Şi blândeațele voastre să fie **înțelegute** tuturorŭ oamenilorŭ”, CC_2, 119[28]
c. „Iară dentr-altă iaste **înțelegutulŭ** lucru că hitleniia şi pizma şi zloaba întunecă mintea omenească”, CC_2, 501[34]

(10) a. „şi lumina fireei şi lumina **înțelegutului** şi adevărului”, CC_2, 254[11]
b. „Dereptŭ aceaia, frațilorŭ, nu **înțelegutulŭ** auzului nostru să-lŭ astupămŭ”, CC_2, 360[26]

(11) *înțelegu,* 3sg. şi pl. – 4 apariții (în Coresi, T).

De observat că forma *înțelept* este singura care se foloseşte exclusiv adjectival; apariția în formațiile postadjectivale derivate sufixal (*înțelepție, a înțelepți / înțelepța*) este dovada cea mai clară a funcționării sale ca adjectiv propriu-zis. Celelalte două forme (*înțeles, înțelegut*) cunosc atât utilizări verbale (ca participii

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

invariabile în structura perfectului compus sau ca temă în structura formelor sintetice de perfect simplu şi mai-mult-ca-perfect), cât şi utilizări adjectivale, cu forme variabile, inclusiv forme de caz primite prin acord.

Faptele conduc la concluzia că, în situaţia lui *înţelept,* în secolul al XVI-lea, se produsese deja ruperea legăturii dintre forma adjectivală şi cea verbală; *înţelept* funcţiona în limbă numai ca adjectiv. Un exemplu ca (12), unde, în aceeaşi frază, circulă paralel *am înţeles,* dar *eşti înţelept* este relevant pentru această concluzie:

(12) „*I pa(k)* spui domnietale ca mai marele miu de ce am **înţeles** şi eu. Eu spui domnietale, iară domniia-ta eşti **înţelept** şi aceaste cuvinte să ţii domniia-ta la tine", DÎR, I.

În secolul al XVI-lea, concurente erau formele participiale asociate paradigmei verbale (*înţeles – înţelegut*). Ca orice participiu românesc, fiecare dintre ele apare şi ca participiu invariabil (în structura formelor compuse), şi ca participiu variabil. Diferă numai frecvenţa de apariţie: forma participială tare (cu accent pe radical) *înţeles* are frecvenţă mai mare decât forma slabă (cu accent pe sufix). Se confirmă observaţia lui Ovid Densusianu a repartiţiei formelor slabe numai în textele lui Coresi (Densusianu, 1961: 143, 153); vezi şi observaţiile statistice realizate de Zamfir II (2007: 153–5), care, în afara textelor coresiene, înregistrează, ca şi noi, o singură apariţie a formei participiale slabe (în DÎR; vezi *supra* (8a)). Totuşi, prezenţa formei slabe în toate cele patru ipostaze, ca participiu invariabil, ca participiu adjectival variabil, ca supin substantivizat şi ca temă participială încorporată în structura perfectului simplu şi a mai-mult-ca-perfectului permite să deducem că forma de participiu slab nu e deloc „suspectă", „insolită", periferică[3]. Credem că paralelismul celor două forme *înţeles* şi *înţelegut* este de acelaşi tip cu oscilaţia unor participii similare de conjugarea a 3-a (*fapt – făcut, învins – învăncut*; vezi Zamfir II, 2007: 127–129, 152–153).

3.2. UTILIZĂRI ALE PARTICIPIILOR VERBULUI *A MURI*

Cele două forme participiale ale verbului *a muri*, „legate" flexionar, respectiv etimologic cu verbul*,* sunt prezente în următoarele ipostaze gramaticale:

[3] Vezi, în acelaşi sens, şi observaţia categorică a lui Gheţie (1989: 433): „Formele analogice de tipul *înţelegut* nu sunt nişte creaţii ale lui Coresi sau ale colaboratorilor săi, după cum afirmă O. Densusianu, ci fenomene care au circulat în secolul al XVI-lea într-un teritoriu cuprinzând Muntenia şi Bucovina".

Forma *înţelegut* este înregistrată, izolat, şi după secolul al XVI-lea, tot în aria muntenească. Apare în secolul al XVII-lea, la Staicu Grămăticul din Târgovişte, în *Lexicon slavo-român*: ***înţelegut-am***; acelaşi radical este cuprins şi în forma perfectului simplu ***înţelegui***, prezentă în traducerea lui *Varlaam şi Ioasaf* a lui Udrişte Năsturel din 1648 (informaţiile privind secolul al XVII-lea ne-au fost comunicate de Alexandru Mareş). Forma *înţelegut* este înregistrată şi mai târziu, la Caragiale (apud Hristea 1958: 192: „Ai **înţelegut** unde bătea vorba Tarsiţii prioteasa!", „M-ai **înţelegut** care va să zică?"); este prezentă şi în secolul al XX-lea, şi tot în partea sudică, în judeţul Olt (apud Gheţie, *art. cit*.: 435). Tot în zona muntenească, este înregistrată cu funcţionare adjectivală: *neînţelegut – neînţeleguţi* şi în DGS, II: 361 (despre copii „neascultător, neînţelegător").

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

● **„mort” apare:**
– ca adjectiv variabil, în poziție de nume predicativ (13a-b)
– ca adjectiv substantivizat, purtător al articolului definit sau al altui determinant (14)

(13) a. „că fiiulŭ mieu **mortŭ** era şi învise”, CC_2, 21^{13}
b. „să fimŭ **morți** păcatului şi să fimŭ vii lu Hristosŭ”, CC_2, 69^{19}

(14) a. „ca să dea [...] 60 de florinți pentru **mortul** şi pentru cei oameni vătămați”, DÎR, CXI
b. „Cine va vedea **mortulŭ** înviatŭ”, Coresi CC_2, 31^{31}

● **„murit” apare:**
– ca participiu invariabil în structura perfectului compus (15a-c) sau a condiționalului perfect (15d)
– ca adjectiv variabil, în poziție de nume predicativ (16a-b):

(15) a. de au **murit**, DÎR, LXIX, au **murit**, DÎR, CXIII
b. au **murit**, 3 pl., CV, $69^{r}/10$
c. 3 sg. şi pl. au **muritŭ**, CC_2, 77^{8}, 81^{9}, 97^{10}, 116^{36-37}, 134^{18}, 136^{37};
d. „Doamne, de-ai fi fostŭ cicea, n-ară fi **muritŭ** fratele nostr”, CC_2, 97^{15}

(16) a. „sufletŭ **muritŭ** în păcate să-lŭ strige”, CC_2, 386^{24}
b. „şi noi, ce-am fostŭ **muriți** în păcate”, CC_2, 199^{22-23}

Construcția din (16b) poate fi interpretată şi ca „formă supracompusă de perfect” (Zamfir II, 2007: 165), cuprinzând una dintre rarele situații de limbă veche cu participiu acordat intrat în componența formelor verbale compuse.

Comparând cele două forme (*mort, murit*), se constată că forma *mort* este utilizată numai adjectival (se cuprind aici şi situațiile de adjectiv substantivizat), în timp ce *murit* are ambele utilizări: verbală şi adjectivală, chiar dacă cea adjectivală (16a) este mai puțin frecventă. În cazul lui *mort,* materialul atestă că, în sec. al XVI-lea, se produsese deja „ruperea” celor două forme (adjectivală vs verbală). Spre deosebire de *mort*, *murit* aparținea unei paradigme verbale complete, în cadrul căreia forma de participiu are caracteristicile generale participiilor româneşti: utilizare verbală şi adjectivală.

4. UTILIZĂRILE DIN ROMÂNA ACTUALĂ

● **Verbul inacuzativ *a muri*** își foloseşte participiul numai cu valoare verbală (intră în structura formelor verbale compuse). Se deosebeşte, astfel, de comportamentul curent al verbelor inacuzative[4], în sensul că nu-şi adjectivizează participiul (**om*

[4] Inacuzativele, ca şi tranzitivele, dar spre deosebire de inergative, își adjectivizează participiul, adjectivizarea participiului fiind unicul test sintactic românesc pentru distingerea celor două subclase de verbe intranzitive (vezi GBLR: 282).

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

*murit, *pisică murită*). Locul participiului adjectival este ocupat de vechiul adjectiv participial latinesc (*om mort, pisică moartă*), iar, în stilul înalt, de participiul adjectival al sinonimului neologic *a deceda* (*om decedat*). Motorul de căutare google indică 2 apariții ale sintagmei *murite de foame* vs 293.000 de apariții ale sintagmei corespondente *moarte de foame.*

Această utilizare a formei *mort* vine să refacă o paradigmă de mult apusă, atrăgând adjectivul *mort* într-un tipar de folosire tipic participială (vezi *infra*, tabel).

Ca abstract postverbal, se foloseşte substantivul moştenit din latină *moarte* şi, mult mai rar, supinul substantivat *muritul* (motorul de căutare Google indică, pentru *muritul*, 12.000 de apariții); este unul dintre puținele verbe care acceptă greu, în limba actuală, infinitivul lung: ?*murirea* (totuşi, sistemul de căutare Google indică 8000 de rezultate; mult mai frecventă este forma negativă *nemurirea*).

● **Verbul tranzitiv *a înțelege*** are o paradigmă completă, incluzând şi forma participială *înțeles,* cu ambele utilizări, verbală şi adjectivală. Ca participiu adjectivat al unui verb tranzitiv, apare cu valoare pasivă, atât în forma afirmativă (17a), cât şi în cea negativă (17b); nu se foloseşte cu valoare activă (18a). Absența unui participiu cu sens activ poate fi suplinită de adjectivul cu origine participială *înțelept* (18b):

(17) a. cursuri bine **înțelese**, măsuri insuficient **înțelese**;
b. Se crede **neînțeleasă**.

(18) a. *om **înțeles** „care înțelege”;
b. om **înțelept** „care înțelege multe”.

VERB	PARTIDIPIU VERBAL	PARTIDIPIU ADJECTIVAL
a înțelege (verb tranzitiv)	*înțeles* (*au înțeles*)	*înțeles – înțeleasă* (*lecție înțeleasă*)
a muri (verb inacuzativ)	*murit* (*au murit*)	Ø (**om murit*; atras *mort*)

Ca abstracte postverbale, foloseşte, paralel, infinitivul lung *înțelegerea* şi supinul substantivat *înțelesul*, în construcții care tind să se specializeze semantic (vezi (19) vs (20)); supinul substantivizat se utilizează mai frecvent ca substantiv concret, numărabil (20), în timp ce infinitivul lung (19) are utilizare de abstract verbal:

(19) **înțelegerea** situației;

(20) **înțelesul** cuvântului „semnificație, sens”.

5. CONCLUZII

În secolul al XVI-lea, pentru ambele verbe, se produsese deja scindarea formei adjectivale de cea verbală; formele moştenite *înțelept* şi *mort* nu mai făceau parte din paradigma verbală, funcționând numai ca adjective.

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

În secolul al XVI-lea, circulă, cu toate utilizările proprii participiilor româneşti, şi participiile analogice ale celor două verbe (*înțeles, murit*). În cazul lui *a înțelege*, verb de conjugarea a 3-a, sunt înregistrate câte două forme participiale analogice (*înțeles / înțelegut*). Apariția formei slabe în toate cele patru utilizări (ca participiu invariabil, ca participiu adjectival variabil, ca supin substantivizat şi ca temă participială încorporată în structura perfectului simplu) este dovada cea mai clară că forma de participiu slab nu e deloc periferică. Oscilația între forma tare a participiului şi forma slabă caracterizează şi alte verbe de conjugarea a 3-a din epocă.

Evoluția convergentă, până la un moment dat, a formelor participiale ale celor două verbe are şi aspecte care le diferențiază. În absența unui participiu adjectival de la verbul *a muri* (**om murit*), vechiul participiu *mort* este atras în locul rămas neocupat, refăcându-se, măcar ca funcționare, o paradigmă de mult apusă. Spre deosebire de *a muri*, verbul *a înțelege* are capacitatea de a-şi adjectiviza participiul, astfel că cele două forme *înțeles* şi *înțelept* coexistă fără legătură paradigmatică între ele.

CORPUS

Coresi, Diaconul Coresi, *Cartea cu învățătură* [1581], publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1914.

Coresi, T, Coresi, *Tetraevanghelul* [1561]. Editată de Florica Dimitrescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1963.

CV, *Codicele Voronețean* [1563–1583]. Editat de Mariana Costinescu, Bucureşti, Minerva, 1981.

DÎR, *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

Internet.

Texte, Ion Gheție (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* I. *Catehismul lui Coresi*, II. *Pravila lui Coresi*, III. *Fragmentul Teodorescu*, IV. *Glosele Bogdan*, V. *Prefețe şi epiloguri*, Editura Academiei, 1982.

BIBLIOGRAFIE ŞI DICȚIONARE

Ciorănescu, 2002, A. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Bucureşti, Saeculum I. O.

DA, Academia Română. *Dicționarul limbii române*. (1913–1948). Bucureşti, Socec, Universul, Monitorul Oficial.

Densusianu, 1961, O. Densusianu, *Istoria limbii române.* I, II, J. Byck (ed.) Bucureşti, Editura Ştiințifică.

DGS, Maria Marin (coord.), *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. II, Editura Academiei Române, 2010.

Embick, 2004, D. Embick, *On the Structure of Resultative Participles in English*, în *Linguistic Inquiry* 35, 3: 355−92.

GALR, Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, I–II, Editura Academiei Române, 2008.

GBLR, G. Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)

GR, *The Grammar of Romanian*, Edited by Gabriela Pană Dindelegan, Oxford University Press, sub tipar.
Gheție, 1989, I. Gheție, *În legătură cu formele analogice înțelegut, înțelegui, înțelegusem*, în SCL, XL, nr.5, 433–5.
Hristea, 1958, Teodor Hristea, *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, în „Contribuții la istoria limbii literare în secolul al XIX-lea", vol. al II-lea, p. 191–230.
Papahagi 1963, T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân: general şi etimologic.* Bucureşti: Editura Academiei.
Rivière, 1990, N. Rivière, *Le participe passé est-il verbe ou adjectif?*, în *Travaux de linguistique et de philologie* 28: 131−69.
Sala, 1988, M. Sala (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.
Sala, 2006 [1998], M. Sala, *De la latină la română.* Bucureşti, Univers Enciclopedic.
Zamfir II, 2007, D. M. Zamfir, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

ÎNȚELEPT AND MORT, TWO PARTICIPLES WITH CONVERGENT EVOLUTION

(Abstract)

The author aims at analyzing and comparing the history of two participal forms inherited from Latin – *înțelept* 'understand' (the participle of the verb *intelligo, -ĕre*) and *mort* 'die' (the participle of the verb *mŏrĭor, mŏri, mortŭus sum*). In the transition from Latin to Romanian, these participles lost the inflectional connection to the corresponding verbs, which led to their exclusively adjectival usage. In Romanian, the aforementioned verbs have developed a complete paradigm and created regular analogical participle forms (*înțeles / înțelegut* and *murit*). The newly created participles came to differentiate from the primary adjectival participles: *înțeles / înțelegut* vs. *înțelept*, *murit* vs. *mort.* The author insists on the usage and relationship between the participal forms (inherited and analogical) in the 16th century texts.

Cuvinte cheie: participiu moştenit, participiu analogic, participiu adjectival, participiu verbal, forma tare *vs* forma slabă a participiului, latină, limba secolului al XVI-lea, limba actuală.

Keywords: inherited participle, analogical participle, adjectival participle vs. verbal participle, strong form vs. weak form of the participle, Latin, 16th century language, nowadays language.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, nr. 13
Universitatea din Bucureşti. Facultatea de Litere
Str. Edgar Quinet, nr. 5–7

BDD-A497 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:00 UTC)